

Jiddisch

נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן-רעכט

עס זינען דאָ אין שוועדן פֿינף נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן; יידן, ראָמען, סאַמי, שוועדיש-פֿינלענדער, און טאַרנעטעלער. די נאַציאָנאַלע מינאָריטעט-שפראַכן זינען ייִדיש, ראָמאַני, סאַמיש, פֿיניש און מענקיעלי.

די נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן האָבן אַ ספּעציעלע פּאָזיציע. מחמות דעם וואָס דער שוועדישער פּאַרלאַמענט האָט די נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן און זייערע שפראַכן אָנערקענט לויט די מינאָריטעטן-קאָנווענציעס פֿונעם אייראָפּעיִשן ראַט. צוליב די אָנערקענונג מוז שוועדן לויט מענטשן-רעכט אַקטיוו באַשירעמען און אנטערשטיצן די שפראַכן און קולטורן פֿון די נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן.

אַלדי מינאָריטעטן האָבן שוין לאַנג געווינט אין שוועדן און שטאַק האַלם. די שפראַכן און קולטורן פֿון די מינאָריטעטן זינען אַ טייל פֿון דער שוועדישער קולטורעלער ירושה.

אַ פּאַר פֿון די רעכט וועלכע די נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן האָבן אין דער שטאַט.

- דאָס רעכט צו זיין אַ טייל פֿון דער שטאַטס אַרבעט מיט מינאָריטעטן-רעכט.
- דאָס רעכט צו אַנטוויקלען די מינאָריטעט-שפראַך, למשל דורך מאַמע-לשון-אויסבילדונג אין דעם קינדערגאַרטן און אַנדערע פעאַגאַגישער אַרבעט און אויך מאַמע-לשון-אויסבילדונג אין דער עלעמענטאַרשולע און דער גימנאַזיע.
- דאָס רעכט צו אַרבעטן פֿאַר דעם קולטור מיט הילף פֿון מלוכישע געלט.
- די שוועדיש-פֿינלענדער האָבן רעכט צו קינדערגאַרטן און מושב-זקנים אויף פֿיניש
- די שאַמיש-, מענקיעלי- און פֿיניש-רעדענדיקע האָבן רעכט צו געריאַטרישער זאַרג אויף זייערע מינאָריטעט-שפראַכן.
- די שאַמיש-, מענקיעלי- און פֿיניש-רעדענדיקע האָבן רעכט צו ניצן זייערע שפראַכן ווען זיי קאָמוניקירן מיט דער שטאַט.

קולטורעלער שטיץ

פֿאַרבאַנדן קענען אָנעבן אויף קולטורעלן שטיץ פֿאַר אַרבעט וואָס באַפֿעסטיקט, אַנטוויקלט און אויסלערנט וועגן די נאַציאָנאַלע מינאָריטעטנס שפראַכן און קולטורן. די קולטורעלע פֿאַרוואַלטונג ענטפֿערט פֿראַגעס וועגן דעם קולטורעלן שטיץ.

באַטייליקונג און השפעה

שטאַקקאָלם אַרבעטן צוזאַמען מיט רעפּרעזענטאַנטן פֿון די מינאָריטעטן ווען עס קומט צו ענינים וועלכע האָבן צו טאָן מיט זיי אָדער ווען אַ מינאָריטעט האָט אַליין עפֿעס אַקטואַליזירט.

אויסבילדונג אין שפּראַך און מאַמע-לשון

תלמידים וועלכע זינען אַ טייל פֿון אַ נאַציאָנאַלער מינאָריטעט האָבן רעכט צו אויסבילדונג אין זיין מינאָריטעט-שפּראַך. פֿדי צו אָנגעבן אויף אויסבילדונג אין מאַמע-לשון דאַרף דער תלמיד נישט האָבן קיין קענטשאַפֿט וועגן דער שפּראַך. דאָס הייסט אַז מע קען לערנען זיך אַ נאַציאָנאַלע מינאָריטעט-שפּראַך ווי אַן אָנהייבער אין דער עלעמענטאַרשולע, דער עלעמענטאַרשולע פֿאַר די מיט ספּעציעלע באַדאַרפֿענישן אָדער דער ספּעציעלער שולע. דער תלמיד קערט אויך לערנען זיך די מינאָריטעט-שפּראַך אין דער גימנאַזיע.

אויב דו ביסט אַ תלמיד, אַ טאַטע אָדער אַ מאַמע וואָס האָט פֿראַגעס וועגן אויסבילדונג אין מאַמע-לשון זאָלסטו שטעלן זיך אין פֿאַרבינדונג מיט דיין שולע. דו קענסט אויך אָנקלינגען דעם קאָנטאַקט-צענטער אין שטאַקקאָלם 08-5080050

ווייטער אינפֿאָרמאַציע:

דער שולע-צענטער:

די שולע-אַדמיניסטראַציע:

- Språkcentrum
stockholm.se/sprakcentrum

- Skolverket
skolverket.se

די אַדמיניסטראַציע פֿאַר מענטשן-רעכט

דער ביראָ פֿון דער מלוכישער פֿירערשאַפֿט, די אַדמיניסטראַציע פֿאַר מענטשן-רעכט אין שטאַקקאָלם, אַראַגאַניזירט די שטאַטס סטראַטעגישע אַרבעט מיט מינאָריטעטן-רעכט. אַ וויכטיקער אַרויספונקט פֿאַר דער אַרבעט איז אַז יעדער איינער באַשליסט אַליין צי ער איז אַ טייל פֿון אַ נאַציאָנאַלער מינאָריטעט צי נישט. עס זאָל נישט זיין דאָ קיין נעגאַטיווע אַספּעקטן פֿון אידענטיפֿיצירן זיך מיט אַ מינאָריטעט.

די אַדמיניסטראַציע אַרבעט צוזאַמען מיט די נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן ווען עס קומט צו דער אַרבעט פֿאַר מינאָריטעטנס השפעה אויף די פֿראַצעסן פֿון דער שטאַט, פֿון פֿראַבלעם-אַנאַליז צו מאַסמיטלען, דורכפֿירונג, אַפּשאַצונג און פֿידבאַק. די אַדמיניסטראַציע אינפֿאָרמירט און שטיצט אונטער די אינסטאַנצן ווען עס קומט צו מינאָריטעטן-רעכט אין דער שטאַט לויטן געזעץ וועגן מינאָריטעטן. מע זאָל אויך אַרבעטן צוזאַמען מיט די מינאָריטעטן פֿדי צו מאַכן די מינאָריטעטן-רעכט קענטיק און ווי אזוי מע קען די דאָזיקע רעכט אויסניצן.

פֿאַר ווייטער אינפֿאָרמאַציע וועגן די רעכט און די געזעצן:

אייראָפּעיִשער פּלל וועגן ראַיאָן- אָדער מינאָריטעט-שפּראַך (פֿאַרבינדונג צו אַן אַנדער וועבזייטל, manskligarattigheter.se/sv/vem-gor-vad/euoparadet/ramkonventionen-till-skydd-for-nationella-minoriteter

הויפט-קאָנווענציע צו שיצן נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן (פֿאַרבינדונג צו אַן אַנדער וועבזייטל, manskligarattigheter.se/sv/vem-gor-vad/euoparadet/ramkonventionen-till-skydd-for-nationella-minoriteter

דער גאַנצער געזעץ וועגן נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן (פֿאַרבינדונג צו אַן אַנדער וועבזייטל, notisum.se/rnp/sls/lag/20090724.htm

דער געזעץ וועגן שפּראַכן. sprakochfolkminnen.se/sprak/sprakpolitik/spraklagen.html

די שטאַקאָלאַמער קאָנונטי-אַדמיניסטראַציע lansstyrelsen.se/Stockholm/sv/Pages/default.aspx

דער סאַמישער פֿאַרלאַמֶנט sametinget.se

Minoritet.se
minoritet.se

קאָנטאַקט-אינפֿאָרמאַציע צו דער אַדמיניסטראַציע:

שטאַקאָלאַם איז אַ טייל פֿון דעם פֿינישן פֿאַרוואַלטונג-שטח.

דער געזעץ וועגן נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן און מינאָריטעט-שפּראַכן האַלט די באַשלוסן וועגן אַ פֿאַרפֿעסטיקטער באַשיצונג פֿאַר סאַמיש, פֿיניש און מיענדיקעלי אין די פֿאַרוואַלטונג-שטחים. אין די פֿאַרוואַלטונג-שטחים האָבן אינדיווידן רעכט צו ניצן זיין מינאָריטעט-שפּראַך ווען עס קומט צו שריפֿטלעכע און רעדענדיקע פֿאַרבינדונגען מיט מלוכישע אינסטאַנצן. די אינדיווידן האָבן אויך רעכט צו אַ געראַטרישער זאָרג און קינדערגאַרטן אויף סאַמיש, פֿיניש אָדער מיענדיקעלי.

אַ פֿאַרפֿעסטיקטער אונטערשייט פֿאַר פֿיניש
שטאַקאָלאַם איז אַ טייל פֿונעם פֿינישן פֿאַרוואַלטונג-שטח. דאָס הייסט:

- רעכט צו ניצן פֿינעש ווען עס קומט צו רעדענדיקע און שריפֿטלעכע פֿאַרבינדונגען מיט די קאָמונעס ווען עס קומט צו ענענים ווי דער אינסטאַנץ באַשליסט וועגן דעם.

- די קאָמונעס קענען באַשליסן וווּ און ווען פֿיניש-רעדענדעקע אינדיווידן קערן באַזוכן די קאָמונע און קלינגן איר אָן.
- רעכט צו קינדערגאַרטן וווּ מע רעדט אַ ביסל אָדער איו גאַנצן אויף פֿיניש.
- רעכט צו געדריאַטישער זאָרג וווּ מע רעדט אַ ביסל אָדער אין גאַנצן אויף פֿיניש.

אַ פֿאַרפֿעסטיקטע באַשיצונג פֿאַר סאַמיש און מיענקיעלי

כאָטש דעם וואָס שטאַקקאַלם איז נישט קיין טייל פֿון די פֿאַרוואַלטונג-שטחים פֿון סאַמיש און מיענקיעלי האָבן די שפּראַכן אַ פֿאַרפֿעסטיקטן שיץ. דאָס הייסט:

רעכט צו ניצן סאַמיש און מיענקיעלי ווען מע רעדט מיט דער קאָמונע אויב עמעצער וואָס קענט די שפּראַך קען אַרבעטן מיטן ענין.
רעכט צו געדריאַטישער זאָרג אויף מיענקיעלי אָדער סאַמיש אויב עמעצער וואָס רעדט די שפּראַך איז צוטריטלעך צו דער קאָמונע.
די קאָמונע זאָל אַרבעטן צו מאַכן זיכער אַז עס זיינען דאָ פּערסאָנאַל וועלכע קענען פֿיניש, מיענקיעלי אָדער סאַמיש ווען עמעצער נייטיקט זיך אין דעם.

מינאַריטעט-ענינים אין שוועדן

אין דעצעמבער 1999 האָט דער שוועדישער פֿאַרלאַמענט איינשטימיק באַשלאָסן צו ווערן אַ טייל פֿון דער רעם-קאָנווענציע פֿון דעם אייראָפּעיִשן ראָט וועגן באַשירעמען די נאַציאָנאַלע מינאַריטעטן און די אייראָפּעיִשע תקנה וועגן ראַיאָן- און מינאַריטעט-שפּראַכן. דער פֿאַרלאַמענט האָט אויך אָנערקענט ייִדן, ראָמען, סאַמי, שוועדיש-פֿינלענדער און טאַרנעטלעך ווי נאַציאָנאַלע מינאַריטעטן און זייערע שפּראַכן ווי נאַציאָנאַלע מינאַריטעט-שפּראַכן. דורך אָנערקענען די מינאַריטעטן דיסטאַנצירט מען זיך אויך פֿון דער פֿריערדיקער אַסימילאַציע-פּאָליטיק, וואָס האָט אויף אַ סך אופֿנים כאַראַקטעריזירט די מלוכישע אַרבעט קעגן די נאַציאָנאַלע מינאַריטעטן.

מע האָט אַט די דאָזיקע מינאַריטעטן אָנערקענט ווי נאַציאָנאַלע מינאַריטעטן צוליב דעם וואָס זיי זיינען פֿעלקער וועלכע זיינען אַנדערש פֿון דער מאַיאָריטעט-באַקעלקערונג, זיי האָבן אַן אָפֿענע צוגעהעריקייט, אַן אייגענע אידענטיטעט אַן זיי זיינען געווען דאָ אין דעם לאַנד הונדערטער יאָר. טויזנטער יאָר ווען עס קומט צו די סאַמי. די סאַמי זיינען אויך אַן אינדיגען פֿאָלק.

די פֿינף נאַציאָנאַלע מינאַריטעטן האָבן אַן אייגענע קולטור, אַן אייגענע שפּראַך און די ייִדן האָבן אויך אַן אייגענע רעליגיע. דורך דער מינאַריטעט-פּאָליטיק וויל דער מלוכה געבן די מינאַריטעטן אַ מיגלעכקייט צו באַשירעמען, באַפֿעסטיקן און אַנטוויקלען די שפּראַכן און די קולטורן.

דאָס געזעץ (2009:724) וועגן די נאַציאָנאַלע מינאַריטעטן און מינאַריטעט-שפּראַכן האַלט פֿללים וועגן נאַציאָנאַלע מינאַריטעטנס רעכט צו אינפֿאַרמאַציע און השפּעה, און אויך דאָס רעכט צו ניצן זיין שפּראַך אין פֿאַרשיידענע סיטואַציעס.

- א נאציאנאלע מינאָריטעט זאָלן האָבן אַ השפעה אויף ענינים וועלכע האָבן צו טאָן מיט זיי. זאָל מען אַרבעטן צוזאַמען אזוי פֿיל ווי מיגלעך.
- אַלע מלוכישע אונטערנעמונגען זאָלן פּראָבירן צו באַשירעמען און באַפֿעסטיקן די נאציאנאלע מינאָריטעט-שפּראַכן און מאַכן עס גרינגער פֿאַר די קולטורן צו אַנטוויקלען זיך.
- געזונט- און פֿאַרזאָרג-אינסטאַנצן טראָגן דאָס אַחריות פֿאַר דעם וואָס עס זאָל זיין דאָ פּערסאָנאַל וועלכע קענען פֿיניש, מיענקיעלי און סאַמיש.
- אין אַ פֿאַר סיטואַציע מוזן אינסטאַנצן קענען קאָמוניקירן אויף פֿיניש, מיענקיעלי און סאַמיש.
- אַ הויפט-ציל איז צו באַשטעטיקן דאָס רעכט פֿאַר קינדער צו אַנטוויקלען זייער קולטור און דאָס רעכט פֿאַר אַלטע מענטשן צו באַקומען זאָרג פֿון פּערסאָנאַל וועלכע רעדן די מינאָריטעט-שפּראַכן.

די גרייס פֿון די מינאָריטעטן אין שטאָקהאָלם

מע טאָר נישט באַהאַנדלען אזוי גערופֿענע שפּיִרעוודיקע פּערזענלעכע אינפֿאַרמאַציע, למשל וועגן עטנישן אָפּשטאַם. קען מען נאָר אָפּשאַצן ווי פֿיל מענטשן זיינען אַ טייל פֿון אַ נאציאנאלער מינאָריטעט. די נאציאנאלע מינאָריטעטן האָבן געשאַצט אַז בערך 125000 מענטשן אין שטאָקהאָלם אידענטיפֿיצירן זיך ווי אַ נאציאנאלער מינאָריטעט. אין שטאָקהאָלם ווונט בערך 10000 יידן, בערך 15000 ראָמען, בערך 25000 סאַמי, בערך 70000 שוועדיש-פֿינלענדער און בערך 5000 טאַרנעטעלער.

ראָמען – איין פֿון פֿינף נאציאנאלע מינאָריטעטן

דער פֿאַרלאַמענט האָט אָנערקענט אַז ראָמען צוזאַמען מיט יידן, סאַמי, שוועדיש-פֿינלענדער און טאַרנעטעלער זיינען נאציאנאלע מינאָריטעטן אין שוועדן. דער פֿאַרלאַמענט האָט אויך אָנערקענט ראָמאַני טשייב ווי אַ מינאָריטעט-שפּראַך. אין משך פֿון פֿון די 500 יאָר וואָס ראָמען האָבן געווינט אין שוועדן זיינען פֿאַרשיידענע ראָמישע גרופּעס געקומען דאָ אַהער פֿון פֿאַרשיידענע טיילן אייראָפּע. אין שטאָקהאָלם זיינען עס פֿאַראַן בערך צוואַנציק פֿאַרשיידענע מינים ראָמאַני טשייב.

ראָמען איז איין פֿון די דיסקרימינירטע פֿעלקער אין שוועדן. עס איז נאָך אַ סך אַרבעט דאָ, פֿאַר דעם וואָס ראָמען באַקומען אַ גלייכרעכטיקע סיטאַציע אין שוועדן. שטאָקהאָלם וויל פֿאַרענדערן די דאָזיקע סיטואַציע. האָט די רעגירונג באַשלאָסן אַז שטאָקהאָלם איז איין פֿון פֿינף אַנטוויקלונג-קאָמונעס וועלכע אַרבעטן צו באַפֿעסטיקן די מענטשן-רעכט פֿון ראָמען. אַ הויפט-פֿאַקוס איז צו אַרבעטן צוזאַמען מיט ראָמען פֿדי צו אידענטיפֿיצירן ווי אזוי די שטאָט זאָל אַרבעטן פֿדי צו באַפֿעסטיקן די ראָמישע רעכט אויפֿן אַרבעטסמאַרק, רעכט צו אויסבילדונג, רעכט צו מעדיצינישער און סאָציאַלער זאָרג און שפּראַך און קולטור. די שטאָט האָט 2016 אַראַנזשירט אַ מיטינג מיט ראָמישע רעפּרעסענטאַנטן פֿדי צו שאַפֿן אַ פּלאַן צו באַפֿעסטיקן ראָמישע רעכט.

לייענט ווייטער וועגן דעם מיטינג:

צי ביסטו אַ ראָם און ווילסטו זיין אַ טייל פֿון דער אַרבעט מיט ראָמישע רעכט? שטעל זיך
אין פֿאַרבינדונג מיט היידי פיקאַריינען, די אַדמיניסטראַציע פֿאַר מענטשן-רעכט און
דעמאָקראַטישער אַנטוויקלונג.

heidi.pikkarainen@stockholm.se

אין שטאַקהאַלם זיינען עס דאָ פֿיר בריק-בויערס וועלכע אַרבעטן צו באַפֿעסטיקן די
ראָמישע רעכט. אינפֿאָרמאַציע וועגן די בריק-בויערס און זייערע קאַנטאַקט-אינפֿאָרמאַציע

ראָמישע בריק-בויערס אין שטאַקהאַלם

stockholm.se/romska-samhallsvagledare